

PËRFAQËSIMI

**TEMAVE MBI NDRYSHIMET KLIMATIKE DHE MJEDISIN JETË-
SOR NË PROGRAMET ARSIMORE DHE PRAKTIKËN MËSI-
MORE NË ARSIMIN PARASHKOLLOR**

AUTORËT DHE HULUMTUES:

Aleksandar Takovski
Bojan Shashevski

KONCEPTI I KËRKIMIT DHE KORDINIMI:

Martin Petrushevski
Nikolla Neshkoski
Sashko Jovanov
Vesna Pavlova
Aleksandar Stojanoski

DIZAJNI DHE PËRGATITJA TEKNIKE:

Aleksandër Todov

PËRKTHYES, nga gjuha maqedone në gjuhën shqipe:

Hilda Panov

LEXIMI NE GJUHEN SHQIPE

Jordana Shemko-Georgievska

Ky publikim është pjesë e projektit "Inkurajimi i fëmijëve dhe të rinjve në Maqedoninë e Veriut që të bëhen shtytës të ndryshimit për të reduktuar cenueshmërinë e komuniteteve ndaj ndryshimeve klimatike" i zbatuar nga UNICEF me mbështetjen financiare të Agjencisë Suedeze për Bashkëpunim Ndërkombëtar për Zhvillim.(ASBNZ)

Për nevojat e UNICEF-it, hulumtimi është realizuar nga Shoqata Qytetare Eco Logic.

Pikëpamjet e shprehura në këtë publikim nuk pasqyrojnë domosdoshmërisht pikëpamjet zyrtare të UNICEF-it dhe ASBNZ-it.

ADVANCING ENVIRONMENT
AND CLIMATE CHANGE
EDUCATION

Sweden
Sverige

PËRMBAJTJA

• Hyrje	3
• Korniza metodologjike	6
• Programet mësimore dhe edukative kushtuar edukimit parashkollor	9
- Programi i mësimit dhe zhvillimit të hershëm.	9
- Programet e kopshtit	12
- Burime të tjera të aktiviteteve	14
• Pyetësor	16
- Metodologjia e prodhimit dhe shpërndarjes	16
- Rezultatet	17
• Përfundime	32
• Literatura e përdorur	33

Një mjedis i shëndetshëm, përshtatja ndaj ndryshimeve klimatike dhe përdorimi racional i burimeve të rinovueshme të energjisë janë rezultate që shoqëria përpiqet t'i arrijë, si rezultate pozitive për mbijetesën e njerëzimit. Qeveritë, shoqëritë ekonomike, organizatat mjedisore dhe të shoqërisë civile në mbarë botën janë vetëm disa nga aktorët e përfshirë në luftën kundër kërcënimeve globale si shkatërrimi i mjedisit, ndotja e tokës, e ujit dhe e ajrit, etj. Krijimi i një strategjie të suksesshme afatgjatë dhe i zgjidhjeve efektive mundësohet vetëm me veprim sistematik që përfshin një sërë pjesëmarrësish dhe procesesh. Procesi i edukimit, për mendimin tonë, është procesi kyç dhe mjeti më i rëndësishëm në kujdesin gjithëpërfshirës dhe sistematik të mjedisit dhe në veprimin kundër pasojave negative të ndryshimeve klimatike, dy temat kryesore që janë me interes për këtë hulumtim. Që ai proces të jetë i suksesshëm, nevojitet përfshirja e të gjithë aktorëve, duke filluar nga institucionet si Ministria e Arsimit dhe Shkencës, Byroja për Zhvillimin e Arsimit, Ministria e Punës dhe Politikës Sociale nga njëra anë dhe stafi i institucioneve parashkollore (drejtorët, kujdestarët dhe edukatorët e kopshteve), fëmijët parashkollorë, prindërit, pushteti vendor, bashkitë, shoqëria civile dhe publiku i gjerë nga ana tjetër.

Por përfshirja është vetëm e nevojshme, por jo një kusht i mjaftueshëm për sukses. Që strategjia për kujdesin dhe mbrojtjen e duhur të mjedisit të jetë e suksesshme dhe për veprim kundër pasojave të dëmshme të ndryshimeve klimatike, edukimi që është baza e këtij veprimi duhet të ketë kapacitete të përshtatshme, cilësore, të mjaftueshme dhe përkatëse. Mbi të gjitha, kjo u referohet burimeve mësimore (tekste, manuale, libra me figura, video dhe audio incizime, etj.) që ofrojnë zgjidhje të gatshme, aktivitete mësimore dhe jashtëshkollore për tema me interes që mësuesit mund të marrin dhe aplikojnë në kopsht oborri i tij ose më gjerë, dhe/ose ofrojnë modele për përgatitjen e aktiviteteve mësimore dhe jashtëshkollore që vetë mësuesit mund t'i organizojnë dhe zbatojnë me fëmijët e grupit të tyre dhe me nxënësit. Më e rëndësishmja, kurrikulat, temat, përmbajtjet dhe aktivitetet duhet të ofrojnë një mundësi cilësore për të fituar vetëdije dhe njohuri, të cilat te fëmijët parashkollorë do të jenë themeli për përmirësimin e mëvonshëm të personaliteteve të tyre personale dhe profesionale të ndërgjegjshme, të ndërgjegjshme dhe aktive.

Në këtë kontekst, supozimi fillestar që nis nga ky hulumtim është se kurrikula e zhvilluar nga Ministria e Arsimit dhe Shkencës dhe Byroja për Zhvillimin e Arsimit, ofrojnë udhëzime, propozime dhe përmbajtje të caktuara në fushën e ndryshimeve klimatike, mjedisit dhe gjithashtu përmbajnë aktivitete në mbështetje të edukimit në temat e dhëna dhe janë një mundësi për të fituar aftësi të gjelbra. Megjithatë, lloji, shtrirja dhe cilësia e përmbajtjeve të dhëna dhe veçanërisht sasia, shtrirja, shumëllojshmëria e burimeve mësimore të nevojshme për realizimin e aktiviteteve mësimore dhe jashtëshkollore të ofruara nga këto programe janë ende të ulëta. Analizat e mëparshme të kësaj teme kanë treguar se brenda arsimit parashkollor, ekziston një çekuilibër midis prevalencës së ulët të çështjeve mjedisore dhe mungesës së temave që lidhen me ndryshimet klimatike (Polenaković, 2020), në nivelin e arsimit fillor, programet janë të vjetruara, dhe përfaqësimi, veçanërisht në temën e ndryshimeve klimatike, pothuajse nuk ekziston (Jovanovska, 2020). Gjithashtu, përfshirja e këtyre përmbajtjeve në arsimin formal është e segmentuar, në

lëndë të veçanta, pa ndërlidhje apo korrelacion të tyre. Dhe vëllimi i burimeve mësimore të zhvilluara deri tani për realizimin e tyre është shumë i vogël.

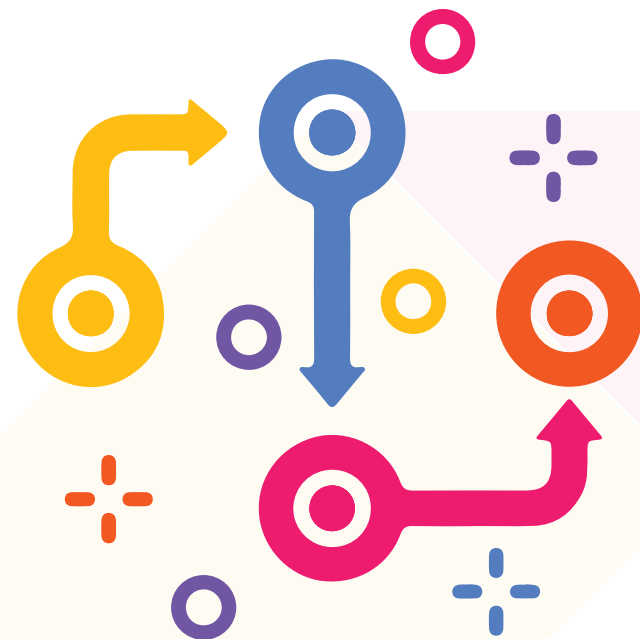
Analiza e përfaqësimit të temave për ndryshimet klimatike dhe mjedisin, do të ndihmojë në krijimin e burimeve didaktike moderne, cilësore dhe përkatëse për aktivitete mësimore (ekstra) nëpërmjet zbatimit të të cilave fëmijët parashkollorë do të kenë mundësinë të fitojnë jo vetëm njohuri të dobishme për tema me interes global mjedisor, si: mjedisi, ndryshimet klimatike, energjia e rinovueshme, çiklizmi si alternativë e gjelbër, por gjithashtu do të kenë mundësinë të përfshihen në aktivitete/veprime që përmbushin qëllimin e përgjithshëm - një jetë më të shëndetshme nëpërmjet rritjes së ndërgjegjësimit dhe pjesëmarrjes në ruajtjen e një mjedisi më të shëndetshëm dhe përmes reduktimit të ndikimeve të ndryshimit të klimës.

Së fundi, arritja e këtij qëllimi është në sinkron me “Programin për promovimin e edukimit mjedisor dhe ndryshimeve klimatike” të zbatuar nga UNICEF-i me mbështetjen financiare të Agjencisë Suedeze për Bashkëpunim Ndërkombëtar për Zhvillim (SIDA).

Objektivat e projektit përfshijnë mbështetjen për zhvillimin e arsimit në fushën e mjedisit dhe ndryshimeve klimatike, për të krijuar një mundësi dhe për të ndërtuar kapacitete me ndihmën e të cilave më të rinjtë dhe të gjithë qytetarët do të jenë në gjendje të përballojnë më me sukses sfidat e ndryshimeve klimatike, dhe më me sukses të kujdeset dhe të mbrojnë mjedisin, në mënyrë që fëmijëve të moshës parashkollorë t'u ofrohen mundësi për të mësuar përmes aktivitetit / veprimit dhe përfshirjes së komunitetit, gjë që do të çojë në zhvillimin e individëve të përgjegjshëm mjedisor dhe shoqëror.

Kjo do të arrihet nëpërmjet një analize të detajuar të kurrikulave, kurse rezultatet e analizës do të përdoren për të zhvilluar burime të përshtatshme për mësimdhënie dhe aktivitete jashtëshkollore në lidhje me mjedisin dhe ndryshimet klimatike, të cilat do të mbështesin përpjekjet e Ministria e Arsimit dhe Shkencës dhe Byroja për Zhvillimin e Arsimit dhe UNICEF për të krijuar programe dhe burime cilësore arsimore në fushat e interesit.

Në mënyrë që të sigurohet informacion cilësor i nevojshëm për zhvillimin e ardhshëm të burimeve për aktivitetet mësimore dhe për kurrikulat më cilësore në fushën e ndryshimeve klimatike dhe mjedisit, pyetja kërkimore e nisur nga ekipi Eco Logic është si më poshtë: “Cili është përfaqësimi i ndryshimeve klimatike dhe çështjeve mjedisore në kurrikulat dhe praktikrat në institucionet arsimore parashkollore?”

Procedurat e përgjithshme për mbledhjen e të dhënave të kërkuara me ndihmën e të cilave duhet të përcaktohet përfaqësimi i temave me interes janë si më poshtë:

- a) Identifikimi i burimeve të temave mësimore-edukative, përmbajtjeve dhe aktiviteteve në fushën e edukimit mbi ndryshimet klimatike dhe mjedisin, të cilat janë në dispozicion dhe përdoren në institucionet e zhvillimit dhe edukimit të fëmijërisë së hershme.
- b) Identifikimi i temave, përmbajtjeve dhe aktiviteteve specifike që lidhen me temat me interes, dhe që gjenden në burimet e identifikuara, por edhe aktivitete që zbatohen jashtë atyre të parashikuara nga programi.

Lidhur me pyetjen e parë kërkimore (burimet e veprimtarive mësimore në lidhje me temat me interes), ekipi i Eco Logic identifikon burimet e mëposhtme të burimeve mësimore:

- a) Standardet e zhvillimit të fëmijërisë së hershme dhe Programi i mësimimit dhe zhvillimit të Hershëm të zhvilluar nga Ministria e Punës dhe Politikës Sociale, dhe
- b) Programet vjetore të kopshteve dhe qendrave të zhvillimit të fëmijërisë së hershme.

c) Për të plotësuar tablonë e edukimit për ndryshimet klimatike dhe mjedisin që organizohet dhe zbatohet në institucionet e zhvillimit të fëmijërisë së hershme, është realizuar një pyetësor elektronik me punonjësit e institucioneve të arsimit parashkollor.

Pas përcaktimit të burimeve kryesore potenciale të të dhënave të kërkuara (tema mësimore, përmbajtje dhe aktivitete nga temat me interes), përmes përpunimit cilësor (shqyrtim dhe lexim të plotë), u bë një analizë e përmbajtjes së kurrikulës:

- a) Të identifikojë qëllimet, temat dhe përmbajtjen që lidhen me ndryshimet klimatike dhe temat mjedisore.
- b) Të identifikojë aktivitetet e propozuara si instrumente për realizimin e këtyre temave dhe qëllimeve.
- c) Të identifikojë kontekstin më të gjerë në të cilin shfaqen temat e interesit.

Pyetjet specifike me ndihmën e të cilave janë marrë të dhënat e kërkuara janë këto:

- a) Cilat tema dhe përmbajtje në fushat e ndryshimeve klimatike dhe mjedisit janë pjesë e kurrikulës parashkollore?
- b) A ka tema të tjera mjedisore në ato programe dhe si lidhen ato me fushën e mjedisit dhe të ndryshimeve klimatike?
- c) Cilat aktivitete mësimore dhe jashtëshkollore propozohen në programet me ndihmën e të cilave duhet të realizohen temat dhe përmbajtjet e parapara nga fusha e mjedisit dhe ndryshimeve klimatike?
- d) Cilat janë burimet e këtyre aktiviteteve dhe cilat institucione dhe organizata të tjera përveç ministrive kompetente dhe Byrosë për Zhvillimin e Arsimit kanë marrë pjesë në përgatitjen e mjeteve për aktivitete (ekstra) mësimore në fushën e mjedisit dhe ndryshimeve klimatike?
- e) A ka burime të tjera aktiviteteve dhe cilat janë ato?

Duke pasur parasysh se këto burime nuk janë të vetmet që përdoren nga edukatorët e institucioneve parashkollore, nga njëra anë, dhe nga ana tjetër, nevoja për të shqyrtuar në mënyrë cilësore përvojat, opinionet dhe pikëpamjet e tyre në lidhje me temën e edukimit mbi ndryshimet klimatike dhe për të siguruar burime më të mira didaktike për të, është zhvilluar dhe zbatuar një pyetësor, qëllimi kryesor i të cilit është mbledhja e të dhënave në lidhje me çështjen e përgjithshme “Çfarë përvojash, qëndrimesh, nevojash dhe rekomandimesh kanë edukatorët e kopshteve lidhur me temat dhe aktivitetet mësimore në fushën e edukimit mjedisor në përgjithësi, por edhe më konkretisht, për edukimin për ndryshimet klimatike dhe mjedisin?

Më poshtë jepen rezultatet e analizës tekstuale të programeve të identifikuara dhe analiza e përmbajtjes së tyre.

PROGRAMET MËSIMORE DHE EDUKATIVE KUSHTUAR EDUKIMIT PARASHKOLLOR

PROGRAMI I MËSIMIT DHE ZHVILLIMIT TË HERSHËM.

Programi për mësim dhe zhvillim të hershëm i Ministrisë së Punës dhe Politikës Sociale përcakton një sërë synimesh të përgjithshme dhe specifike për mësimin dhe zhvillimin e hershëm brenda të cilave zhvendosen disa tema mjedisore. Të bashkangjitura janë nënqëllimet, periudhat e zhvillimit dhe aktivitetet e propozuara që lidhen me temën e përgjithshme të ekologjisë në mënyrë që të ofrohet një pasqyrë e fokusuar e temave dhe aktiviteteve mjedisore të përfaqësuara, dhe në këtë mënyrë të jepet një pasqyrë më e qartë nëse dhe në çfarë mase janë temat e përfaqësuara ndryshimet klimatike dhe mjedisi.

Subjekti	Periudha e zhvillimit	Aktivitet i sugjeruar
Kuriozitet dhe iniciativë	4-5	Fëmijët të eksperimentojnë me tokën, ujin, rërën, pëlhurën etj. dhe të bisedojnë me edukatoren se çfarë dhe si bënë, zbuluan, mësuan. Edukatorja thekson ndryshimet në mënyrat e përdorimit të fëmijëve në eksperimentim dhe zbulim.
	5-6	Eksploroni rërën, ujin, ajrin, letrën, pëlhurën, magnetin, etj.
Logjika dhe të menduarit	4-5	Aktivitete në të cilat mblidhet mbeturinat e letrës me fëmijët dhe përdoret për të bërë diçka sipas ideve që propozohen bashkërisht.

Njohja dhe kuptimi i mjedisit

3-4	<p>Vizita dhe mësimi në natyrë, që shoqërohet me një bisedë për insektet, kafshët, njerëzit në vend, karakteristikat e tyre të dukshme. Aktivitete me karakter ekologjik (aksione për pastrim, riciklim, kujdes të bimëve dhe mjedisit - këndi i kopshtit etj.).</p> <p>-Përdorimi i dramatizimeve me mesazhe ekologjike.</p>
4-5	<p>Vizita dhe mësimi në natyrë duke folur mbi insektet, kafshët, njerëzit në vend, karakteristikat e tyre të dukshme. Pjesëmarrja në aktivitete të natyrës ekologjike. Material i ricikluar ose material i papërdorshëm por i sigurt.</p> <p>- Bërja e një kalendari të natyrës dhe futja e ngjarjeve dhe situatave të përditshme në të, biseda rreth kalendarin.</p>
5-6	<p>Aktivitete në të cilat fëmija eksploron vetitë e ujit, ajrit, zërit, tokës, dritës, shëtijtjet, vizitat dhe mësimet në natyrë duke folur për insektet, kafshët, bimët dhe njerëzit në vendbanimin, karakteristikat e tyre të dukshme etj.</p> <p>- Aktivitete kërkimore mbi pjesët, përfitimet, ciklin e rritjes dhe zhvillimit, mbjelljen dhe kultivimin e bimëve.</p> <p>Merr pjesë në aktivitete për ruajtjen e mjedisit, bisedon, shpjegon nevojën për sjellje të përgjegjshme.</p> <p>Aktivitete për shprehi krijuese të fëmijës nëpërmjet materialit të ricikluar ose të papërdorshëm, por të sigurt.</p> <p>Fëmija merr pjesë në aktivitete të natyrës ekologjike.</p>

Art	5-6	<p>Le të kompozojmë: "Eko himni ynë". Në një tekst të shkurtër, fëmijët shpikin një melodi të zakonshme që regjistrohet dhe më pas regjistrohet me nota. Lojëra dhe aktivitete në të cilat bëhen instrumente dhe trokitje të ndryshme me gota kos dhe fara drithi, kambana nga topi dhe shishe, bilbila nga pemët etj.</p> <p>- Me instrumentet prej materiali natyral, fëmijët luajnë këngët: "Mbill një pemë"; "Lepuri në qytet"; "Ruaj natyrën" etj.</p>
-----	-----	---

Tabela 1. Pasqyrë e aktiviteteve mjedisore të propozuara në programin e mësimit dhe zhvillimit të hershëm.

Nga tabela shihet se disa nga aktivitetet e propozuara janë në fakt udhëzime të përgjithshme për mënyrën e kryerjes së aktiviteteve të caktuara (eksperimentimi i tokës, biseda për natyrën), pa dhënë një strukturë bazë të vetë aktiviteteve dhe organizimit të tyre. Megjithatë, aktivitetet janë të shumëllojshme (bisedë, vëzhgim, kontakt direkt) dhe shkojnë në favor të krijimit të njohurive bazë dhe ndërgjegjësimit për natyrën/mjedisin e gjallë dhe mbrojtjen e tij, bazë mbi të cilën njohuritë dhe aftësitë e gjelbra mund të përmirësohen në të ardhmen. Asnjë nga aktivitetet e propozuara nuk ka të bëjë me temën e ndryshimeve klimatike, shumica e tyre kanë për qëllim njohjen e përgjithshme të fëmijëve me mjedisin dhe për të rritur ndërgjegjësimin për nevojën e mbrojtjes së tij.

Mund të thuhet se për shkak të natyrës së tij normative, pra për të përcaktuar qëllimet dhe udhëzimet e përgjithshme të propozuara për përmbushjen e tyre, vetë programi nuk është cilësi, e ndoshta as burim i përshtatshëm aktivitetesh në fushën e edukimit për ndryshimet klimatike dhe mjedisi. Udhëzime të tilla specifike për hartimin dhe organizimin e aktiviteteve për realizimin e qëllimeve të përcaktuara, veçanërisht ato në fushën e edukimit për ndryshimet klimatike, mjedisin dhe ekologjinë në

përgjithësi, nuk mund të gjenden në Udhëzimet për përdorimin e aktiviteteve të programit për mësimi dhe zhvillimi i hershëm për Përvetësimin e shprehive të shëndetshme të jetesës dhe sjelljes së sigurt të fëmijët parashkollorë në institucionet e kujdesit dhe edukimit të fëmijëve. Por ato nuk mund të gjenden as në Udhëzimet për zbatimin e programit për mësim dhe zhvillim të hershëm dhe arritjen e standardeve për mësim dhe zhvillim të hershëm nëpërmjet përfshirjes së lojërave tradicionale në institucione. Shembuj të aktiviteteve specifike në fushën e edukimit mjedisor mund të gjenden në programet e vetë kopshteve, si dhe në informacionin vizual të aktiviteteve të realizuara në faqet e internetit të disa prej kopshteve. Vlen të merret në konsideratë mundësia që numri i kopshteve që kryejnë aktivitete të tilla dhe të ngjashme të jetë më i madh, por për shkak të mungesës së faqes në internet apo për shkak të mosazhurnimit të tij, nuk ka të dhëna për ngjarje të tilla.

PROGRAMET E KOPSHTIT

Nga ueb-faqet e analizuara të shtatë çerdheve të Shkupit dhe të dy kopshteve të Kumanovës, mund të konstatohet se aktivitetet më të shpeshta janë ekspozitat artistike, ngjarjet - ngjarjet që shënojnë ditët botërore të pranverës, ekologjisë, ujit etj., aksionet për mbjellje dhe pastrim. dhe fig. Më poshtë janë shembuj të aktiviteteve të tilla:

3.2.1 **JUGD Koço Racin**, Shkup më shpesh organizon aktivitete artistike dhe ekspozita për të rritur ndërgjegjësimin e fëmijëve për rëndësinë e ujit, natyrës dhe ekosistemit. Ngjarjet e mëposhtme janë renditur gjithashtu: **Oqeanet tona, e Ardhmja jonë, Dita Botërore e Oqeanëve, Oqeanet janë zemra e planetit tonë, Për të mbrojtur mjedisin, Ne nuk kemi planet rezervë, Dita e Planetit Tokë, Shtresat e tokës, Mbjellja, Dita e Pranverës dhe Dita e Ujit.**

Në mënyrë të ngjashme, **Lule të gëzuara** organizon ngjarje/aktivitete që shënojnë ngjarjet që kanë të bëjnë me temën e ekologjisë si Dita e Tokës, ekspozita artistike, aksionet e mbjelljes <https://www.veselicvetovi.mk/index.php/nastani/4-5> , punëtoritë e riciklimit <https://www.veselicvetovi.mk/index.php/nastani/reciklirame-so-imaginacija> , Dita ndërkombëtare e pranverës dhe ekologjisë, pranverës dhe ekologjisë.

Dita Ndërkombëtare e Ujit <https://www.veselicvetovi.mk/index.php/nastani/2021>
 Ngjarjet e ditës së ekologjisë <https://www.13noemvri.mk/aktivnosti/1112> ekspozita për Ditën e Tokës
 Mbledhjen e mbeturinave, pastrimin, **veprimet e grumbullimit të mbetjeve**, duke vizituar vendet me interes,
 Dita Botërore e Mjedisit <https://www.gradinkabubamara.org.mk/aktivnosti/1276> ,
 Rëndësia e energjisë për botën e gjallë <https://www.gradinkabubamara.org.mk/aktivnosti/1334>
 Ekspozitë mbi ujin dhe zhvillimin e qëndrueshëm <https://www.gradinkabubamara.org.mk/aktivnosti/1329> .

Kopshti **Buba Mara** nga Kumanova organizon Ekspozitë për dekompozimin e mbeturinave <https://www.gradinkabubamara.org.mk/aktivnosti/1269> biodiversiteti <https://www.gradinkabubamara.org.mk/aktivnosti/1307> , shpërndarja e ujit <https://www.gradinkabubamara.org.mk/aktivnosti/1245> , shfrytëzimi racional i energjisë etj.

BURIME TË TJERA TË AKTIVITETEVE

Numri i saktë dhe diapazoni i burimeve të zhvilluara ose të përshtatura deri më tani për aktivitetet e lidhura me parashkollorin që lidhen me edukimin mbi ndryshimet klimatike dhe mjedisin për moshën parashkollore nuk mund të përcaktohet për shkak të mungesës së një regjistri/arkivi qendror të të dhënave për burimet dhe aktivitetet e kësaj. natyra e zhvilluar në kuadër të projekteve të zbatuara nga organizata joqeveritare, organizata të shoqërisë civile apo grupe qytetarësh.

Nga njëra anë, ekzistojnë disa regjistra të organizatave joqeveritare

<https://www.nvosorabotka.gov.mk/?q=node/43> , pastaj

<https://www.nvosorabotka.gov.mk/?q=node/49> si dhe <https://nevladini.skopje.gov.mk/> ,

por ato ofrojnë të dhëna administrative (emri i organizatës, sektori i operimit, adresa, etj.), por jo një listë e detajuar e projekteve dhe aktiviteteve të zbatuara brenda tyre që mund të jenë relevante për këtë ose disa kërkime të ngjashme. Nga ana tjetër, në faqen e internetit të Agjencisë Kombëtare Erasmus renditen të gjitha projektet e dhëna, përfshirë ato në fushën e ekologjisë dhe arsimit <https://www.na.org.mk/results/> por nuk jepet asnjë informacion shtesë në lidhje me të dhënat e kërkuara, përveç emrit të organizatës që ka marrë grantin dhe emrit të projektit. Duke marrë parasysh këtë problem, ekipi i Eco Logic vendosi të përpiqet të marrë informacionin e nevojshëm (aktivitete mësimore dhe jashtëshkollore në fushën e edukimit për ndryshimet klimatike dhe mjedisin) nëpërmjet pyetësorit elektronik të realizuar me edukatorët dhe infermieret nga disa kopshte në Shkup dhe në territorin e shtetit tonë.

Nga sa më sipër mund të konkludojmë se programi për mësimin dhe zhvillimin e hershëm vendos standarde për përvetësimin e njohurive dhe aftësive dhe jep udhëzime të përgjithshme për zhvillimin e aktiviteteve specifike që do të ndihmonin, por nuk është burim i aktiviteteve të tilla. Sipas kërkimit tonë, nuk ka asnjë libër shkollor apo manual zyrtar për metodat dhe aktivitetet e mësimdhënies në fushën e mjedisit dhe ndryshimeve klimatike të destinuara ekskluzivisht për moshën parashkollore. Veprimtaritë e realizuara në mbështetje të këtij lloji edukimi brenda institucioneve parashkollore burojnë nga programet mësimore-edukative të kopshteve, subjekt i variacioneve lokale (ka dallime në organizimin e aktiviteteve jo vetëm midis kopshteve por edhe ndërmjet ambienteve që janë pjesë përbërëse e një kopshti me disa degë të të njëjtit kopsht), ose janë rezultat i një nisme individuale. Temat më të zakonshme të aktiviteteve të organizuara në kopshte janë ekologjia, uji, mbjellja/rritja, riciklimi, mbetjet. Lloji më i zakonshëm i aktiviteteve janë ekspozitat dhe shfaqjet e artit, dhe në një masë më të vogël janë aktivitetet në terren si pastrimi i oborreve, mbjellja e luleve të reja dhe bimëve të ulëta, të organizuara kryesisht me rastin e Ditës së Tokës dhe Ditës së Ekologjisë. Me fjalë të tjera, nuk ka burime për aktivitete, dhe aktivitetet janë sezonale, me një gamë të vogël dhe shumëllojshmëri të pamjaftueshme. Megjithatë, duhet të merret

parasysh mundësia e ekzistencës së burimeve jozyrtare të mjeteve dhe veprimtarive mësimore, të krijuara nga punonjësit në kopshte me iniciativën e tyre, si dhe me iniciativën e organizatave që operojnë në fushën e edukimit mjedisor, të cilët kanë organizuar aktivitete që rezultojnë ose në kapacitete (kryesisht aftësi të fituara përmes seminareve) për organizimin e edukimit mbi temat mjedisore, ose një sërë burimesh dhe/ose aktiviteteve që janë vënë në dispozicion të punonjësve të arsimit të institucioneve parashkollore.

PYETËSOR

METODOLOGJIA E PRODHIMIT DHE SHPËRNDARJES

Për të identifikuar përfaqësimin e temave me interes dhe për të regjistruar mendimet, përvojat, nevojat dhe rekomandimet e mësuesve të kopshteve në lidhje me edukimin mjedisor, me një theks të veçantë në edukimin mjedisor dhe ndryshimet klimatike, ekipi Eco Logic zhvilloi një pyetësor elektronik Edukimi mjedisor dhe ndryshimet klimatike i cili u shpërnda në periudhën 26 korrik deri më 3 gusht 2021 me ndihmën e rrjetit të bashkëpunëtorëve të organizatës Eco Logic. Pyetësori përmban 31 pyetje, të ndara në pesë pjesë (pyetje demografike, njohja dhe përfaqësimi i temave, veprimtaritë mësimore, burimet mësimore dhe burimet e burimeve mësimore). Çdo seksion përmban një kombinim të pyetjeve të mbyllura (për të matur frekuencën e përgjigjeve) dhe pyetje të hapura për të fituar njohuri të thelluara, përkatëse në temat me interes. Pyetësori u plotësua nga 39 të anketuar, përgjigjet e të cilëve janë dhënë më poshtë:

REZULTATET

TË DHËNAT DEMOGRAFIKE

1. 100% e të anketuarve janë të punësuar në kopshte shtetërore.

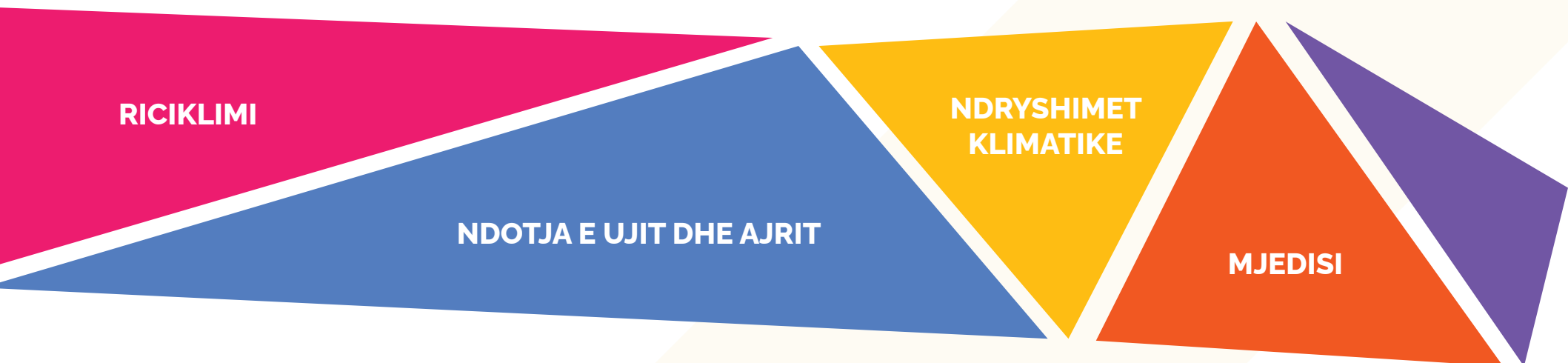
2. Shumica e të anketuarve janë edukatore në kopshtet e Shkupit, 23, ndërsa 16 të tjera janë nga Negotino, Prilepi, Velesi, Çeshinovë-Obleshevë, Koçani.

3. Shumica e të anketuarve punojnë me fëmijë nga 5 deri në 6 vjeç, 16 edukatore, 10 punojnë me fëmijë nga 4 deri në 5 vjeç, 7 edukatore me fëmijë nga 3 deri në 4 vjeç dhe 6 me fëmijë nga 2 deri në 3 vjeç. Domethënë, rezultatet e fituara mbi të gjitha i referohen punës me fëmijët nga 4 deri në 6 vjeç.

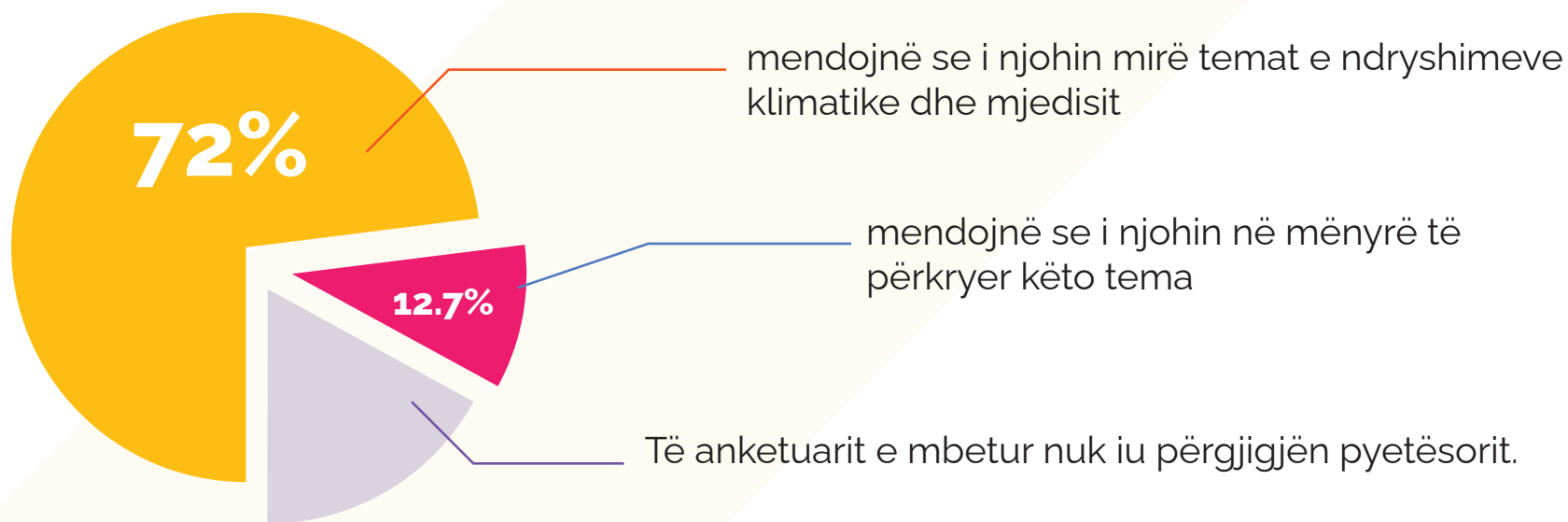
4. Gjuha e mësimi: 36 maqedonisht, 3 shqip.

NJOHJA DHE PËRFAQËSIMI I TEMAVE

Edukatorët njihen më mirë me temat e mëposhtme:

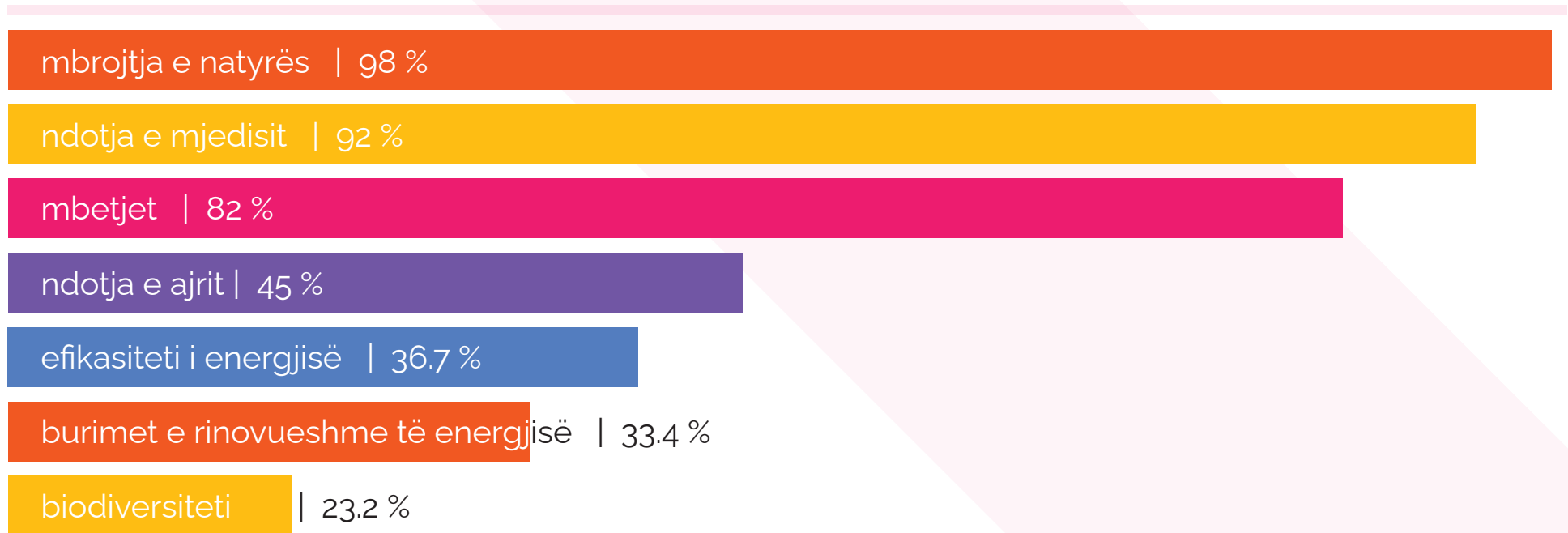
por më pak me temat e mbetjeve, energjisë së rinovueshme.

Interpretimet e edukatorëve për termin mjedis dominohen nga kuptimi i fenomenit si një mjedis në të cilin jetojnë njerëzit dhe speciet e tjera bimore dhe shtazore, kurse për edukim mjedisor nënkuptojnë informimin, ndërjegjësimin dhe rrënjosjen e emocioneve pozitive dhe dashurisë së fëmijëve për mjedisin.

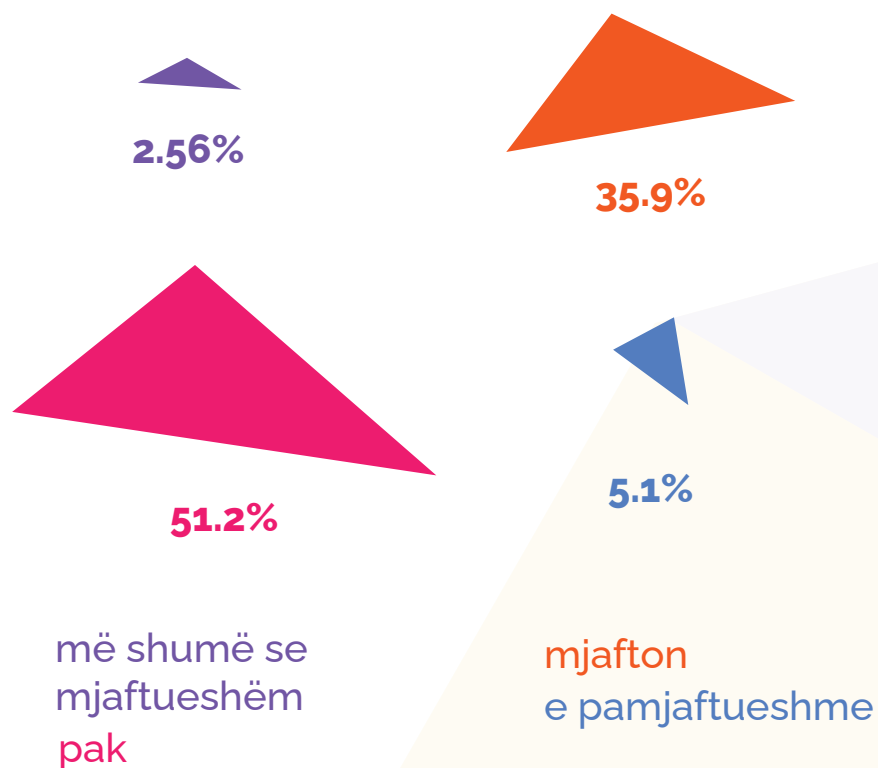
Kuptimi i fenomenit të ndryshimeve klimatike tek të anketuarit lëviz nga një kuptim specifik i bazuar në disa aspekte (shkaqet, manifestimet, rezultatet) e ndryshimeve klimatike deri te gjetjet e përgjithshme për rëndësinë e këtyre ndryshimeve, por edhe për rëndësinë e ndryshimeve të tilla. për jetën e njeriut. Ndryshe nga pyetja e mëparshme, numri i përgjigjeve në këtë pyetje është shumë më i vogël, gjë që tregon potencialisht njohje të pamjaftueshme mbi temën e ndryshimeve klimatike.

Përfaqësimi i përmbajtjeve dhe temave që lidhen me fushat e ndryshimeve klimatike dhe mjedisin në praktikë:

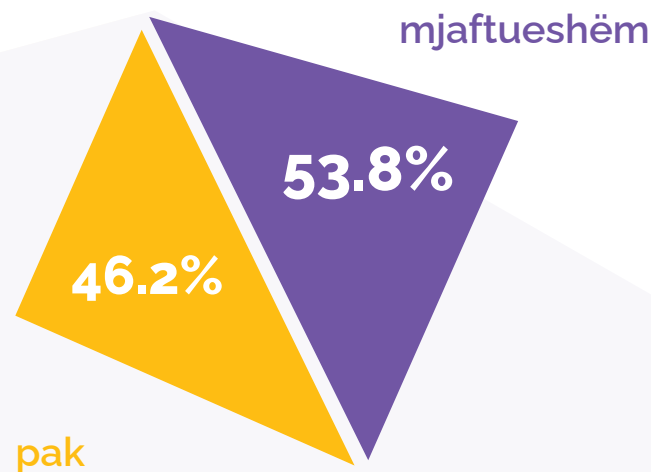

dhe në një masë më të vogël, nën 10%, zhvillim i qëndrueshëm dhe transport i qëndrueshëm.

Përfaqësimi i temave për ndryshimet klimatike dhe mjedisin në kurrikulë:

Përfaqësimi i temave mbi ndryshimet klimatike dhe mjedisin në praktikë

Dinamika e organizimit të aktiviteteve në temat e ndryshimeve klimatike dhe mjedisit:

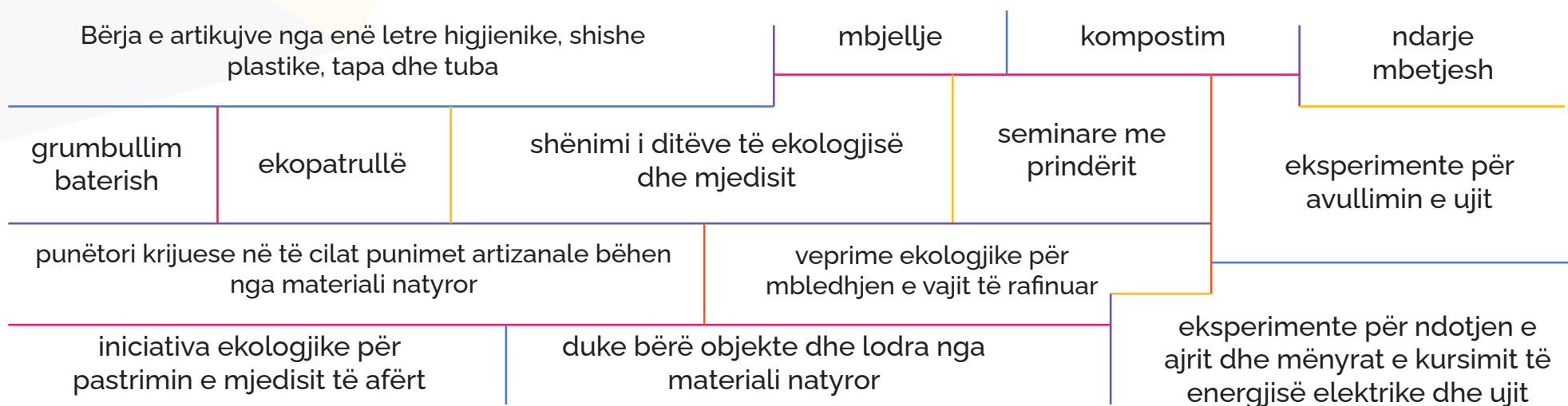

AKTIVITETET

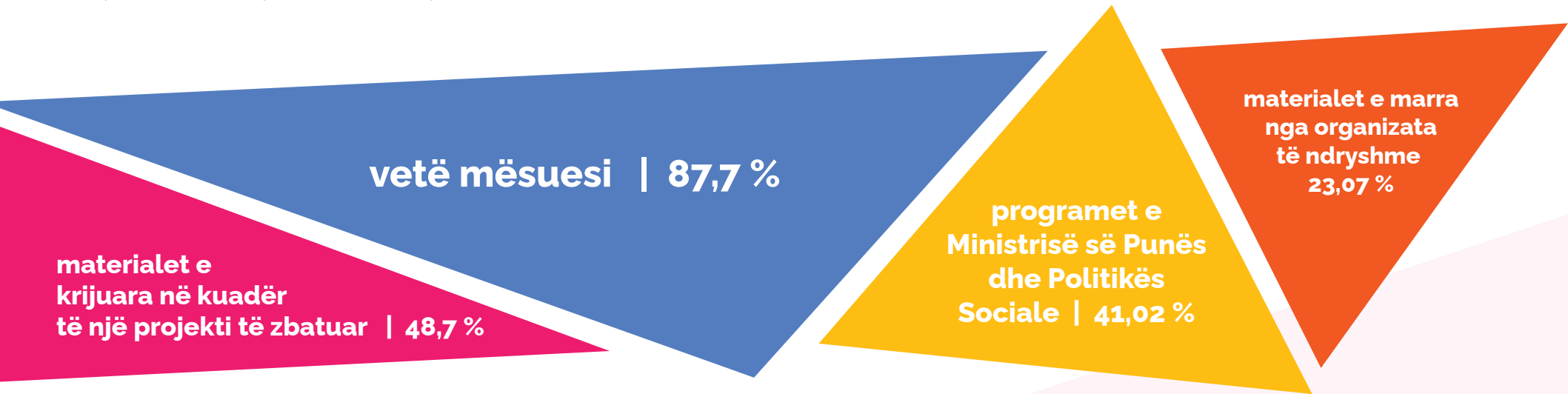
Lloji i aktiviteteve të organizuara më shpesh në mbështetje të edukimit në fushat e ndryshimeve klimatike dhe mbrojtjes së mjedisit:

Aktivitete të tjera të organizuara nga edukatorët:

Burimi më i zakonshëm i aktiviteteve:

A keni kryer ndonjë aktivitet:

po | 82%

jo | 18%

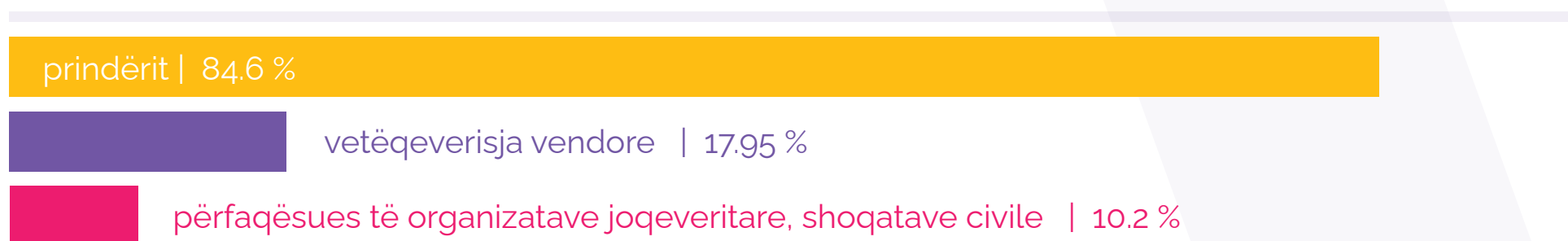
Veprimtaritë e realizuara

- ★ Grumbullim i letrës së vjetër dhe materialeve të mbeturinave;
- ★ Aktivitete dhe eksperimente me ujin, për qarkullimin e ujit në natyrë, mbjelljen e farave dhe vëzhgimin e tyre gjatë rritjes dhe zhvillimit të plotë nga kokrra në bimë;
- ★ Burimet e rinovueshme të energjisë dhe prodhimi i karuselit;
- ★ Pastrimi i oborrit etj.;
- ★ Mbledhjen e kapakëve plastike;
- ★ Mbledhja e letrave të vjetra, mbjellja e pemëve dhe luleve në oborr dhe në zonën përreth.

- ✳ Bërja e lodrave edukative;
- ✳ Vizita në një impiant trajtimi;
- ✳ Eko-kopshti në kopshtin tonë;
- ✳ Mbillni një pemë gjeneruese;
- ✳ Riciklimi i mbeturinave, sflata nga materiali i ricikluar;
- ✳ Pjesëmarrja në eko-evente.

- ✳ Dita pa makina;
- ✳ Punëtori artistike;
- ✳ Java e fëmijëve;
- ✳ Dita eko;
- ✳ Promovimi i eko-argëtimit në natyrë;
- ✳ Festimi i ditës së ushqimit të shëndetshëm;
- ✳ Aksioni i pyllëzimit;
- ✳ Grumbullimi i mbeturinave të baterive;
- ✳ Duke shënuar Ditën Botërore të Efkasitetit Energjetik, Dita e Pranverës, Dita e Ekologjisë dhe Dita Botërore e Mjedisit.

Kush mori pjesë në aktivitetet:

Bashkëpunimi me komunën:

A mendoni se këto aktivitete dhe shtrirja dhe intensiteti i tyre i realizimit janë aktualisht të mjaftueshëm për të rritur ndërgjegjësimin, për të informuar dhe përfshirë fëmijët/nxënësit për t'u kujdesur në mënyrë aktive për mjedisin?

Aktivitete shtesë që duhet të zbatohen për të arritur qëllimet

Punëtori dhe veprime pune.

Të organizohen trajnime, seminare për edukatorët e kopshteve në mënyrë që përvojat dhe njohuritë e fituara të shkëmbehen me kolegët, fëmijët dhe prindërit e tyre.

Pjesëmarrja aktive e prindërve dhe fëmijëve së bashku në aksionet mjedisore. Aktivitete ku fëmijët mund të shohin, ndjejnë, eksplorojnë. Edukimi i plotë i stafit në kopshte, prindërve, komunitetit.

Edukimi i plotë i stafit në kopshte, prindërve, komunitetit.

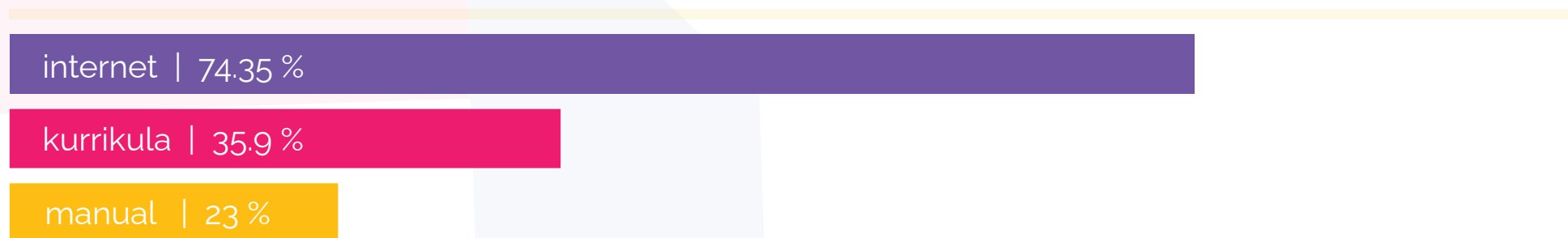
Organizimi i hapësirës në kopshte për kryerjen e eksperimenteve, vëzhgimit dhe kërkimit, salla lojërash të hapura ku do të shfaqen eksperimente në të cilat mund të përfshihen edhe vetë fëmijët, eko-karvani, eko-shfaqje, punëtori, përfaqësim më i madh i aktiviteteve të tilla dhe më shumë materiale për punë.

BURIMET E MËSIMDHËNIES

A ka kopshti juaj burime adekuate (manuale aktivitetesh, revista, materiale, lojëra, vegla, modele, pajisje, arkiv aktivitetesh) për të zhvilluar aktivitete me temën e mjedisit dhe ndryshimeve klimatike?

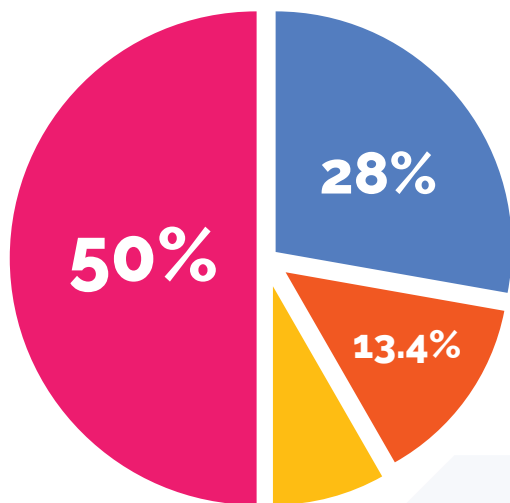

Çfarë burimesh përdorni për të krijuar dhe organizuar aktivitete mjedisore dhe të ndryshimeve klimatike?

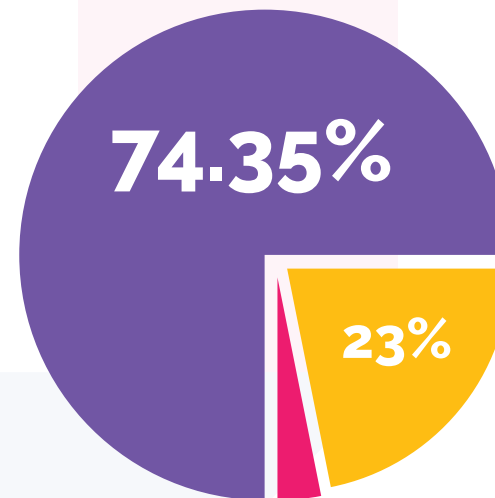
- ★ 24. Emri i burimit: Libra me figura OXO, ka regjistruar përmbajtje në YouTube për këto tema, Pinterest, Facebook, faqet e kopshtit ose faqet e pavarura, libra me figura nga kopshti “Njeriu që vodhi diellin”, Dad's Lab, www.fao.org, libra me figura për këto tema nga “Prosvetno delo”, revista për fëmijë “Smile”, faqja e GLOBE.

Sa të disponueshme janë këto burime:

ne zakonisht e gjejmë veten pjesërisht
një pjesë e vogël
Të anketuarit e tjerë nuk iu përgjigjën pyetësorit.

Sa janë të mjaftueshme burimet e disponueshme për realizimin e edukimit mjedisor dhe ndryshimeve klimatike?

pjesërisht e pamjaftueshme
Të anketuarit e tjerë nuk iu përgjigjën pyetësorit

Çfarë burimesh shtesë mendoni se nevojiten për realizimin e mësimdhënies moderne dhe cilësore në temat e mjedisit dhe ndryshimeve klimatike? Çfarë duhet të prokurohet shtesë, për të krijuar, për të menduar?

- ✦ Krijimi i një qendre kërkimore natyrore të pajisur me mjete për kërkime dhe eksperimente. Stuart Kolhagen është profesor i shkencave natyrore dhe si ekspert në këtë fushë, ai ishte pjesë e një reforme arsimore që përfshinte trajnime me mësues dhe mentorë. Nevoja për një reformë të tillë, veçanërisht në Maqedoninë e Veriut, është e madhe dhe kjo strategji promovon një grup të ri aftësish, si të

menduarit kritik dhe zgjidhja e problemeve që lidhen me aftësitë e shekullit të 21-të. Këto seminare, me Kolhagenin si udhëzues, janë ndërlihdhësi kryesor i UNICEF-it me mësuesit dhe mentorët për të ndarë qasjet, për të kuptuar metodat e reja që do të ishin të mirëseardhura në punën e tyre të përditshme, për të provuar eksperimente të ndryshme interesante dhe praktike me sendet dhe burimet shtëpiake, dhe të ngjashme.

- ✦ Qendrat kërkimore, libra me figura, video edukative, mikroskop, materiale natyrore, pajisje të ndryshme kërkimore, trajnime, seminare, Trajnimi i kuadrit mësimdhënës për forcimin e kompetencave në atë fushë. Manual për të punuar me temat që do të trajtohen.
- ✦ Një dhomë e veçantë që do të jetë e pajisur dhe e përshtatur për kërkime, eksperimente, manuale me eksperimente, ushtrime përmes të cilave fëmijët do të arrijnë vetë qëllimin, bashkëpunimi mes kopshteve, punëtorive të vogla dhe eko këndeve në oborret e kopshteve që fëmijët do t'i mirëmbajnë vetë dhe prindërit do t'i plotësojnë më tej me burimet e nevojshme përmes të cilave fëmijët do të eksplorojnë.

Sa nga aktivitetet dhe burimet e ofruara dhe që i keni në dispozicion që t'i përdorni në mësimdhënie në fushën e mjedisit dhe ndryshimeve klimatike janë pjesë e programeve arsimore të përgatitura nga Ministria e Arsimit dhe Shkencës dhe Byroja për Zhvillimin e Arsimit?

A keni marrë pjesë ju ose kopshti juaj në një projekt në të cilin janë zbatuar aktivitete (trajnime, praktikë mësimore, zhvillim manualesh, seminare) në fushën e edukimit mjedisor dhe ndryshimeve klimatike?

Të anketuarit e tjerë nuk iu përgjigjën pyetësorit

Nëse i jeni përgjigjur po pyetjes së mëparshme, ju lutemi rendisni disa nga aktivitetet e kryera dhe thoni diçka më shumë për këtë përvojë. (organizatori i aktiviteteve, temat e mbuluara / fushat, qëllimi, kohëzgjatja, rezultatet, etj.)

- ✳ Punëtori sipas shembullit të pedagogut Syard; libër për t'u ngjyrosur, aktivitete të natyrës konkurruese (që do të mbledhin më shumë kapela, bateri, etj.) kompostim, organizoi aktivitete me prindër dhe fëmijë me temën "Zbukurimi i oborrit të kopshtit".
- ✳ Projekti i Ministrisë së Arsimit dhe Shkencës "Kopshtet në kopshte e fëmijëve" i cili rezultoi i suksesshëm ndërkohë që menaxheri i projektit ishte në objektin ku kishte një kopsht. Dhe më pas askush nuk e ruajti vendin, për shkak të mungesës së kohës, burimeve. Projekti "Riciklimi i letrës", kontejnerët i mbushëm me letër derisa u mbushën, e më pas asgjë tjetër.... Projekti OXO për mbrojtjen e ujit, ajrit dhe tokës.
- ✳ Doracak për nevojat e projektit "Ejani fëmijë, ju thërret natyra".
- ✳ Trajnim për forcimin e aftësive dhe njohurive në fushën e shkencave natyrore, mjedisit dhe ndryshimeve klimatike, trajnim pesëditor prej 4 orësh në ditë, organizuar nga Eco Logic.
- ✳ Projekti: Mbledhja e mbeturinave të vajit për gatim me Petkon për riciklimin e vajit në biokarburantet dhe për mbrojtjen e mjedisit, gjegjësisht lumenjve dhe tokës.
- ✳ Eko projekt në grupin e projekteve amatore, organizuar nga Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor. Temat për të cilat fëmijët realizuan veprimtari kërkimore ishin: uji, ajri, dheu Edukimi mjedisor OHO.
- ✳ Projektet Erasmus + "Eko kopshtet", "Bota jonë, mbeturinat tona", "Njerëz të vegjël për ndryshime të mëdha", "STEAM classroom" - projekt për burimet e rinovueshme, efikasitetin energjetik.

Komentet mbyllëse

- ✦ Të organizohen më shumë aktivitete që më shumë edukatorë të përfshihen dhe të fitojnë njohuri sepse ata që janë të përfshirë nuk ndajnë përvojat e tyre me kolegët, diçka që duhet ta prezantojmë në kopshte.
- ✦ Trajnime dhe punëtori me sa më shumë edukatorë, motivim më i madh dhe manual pune.
- ✦ Nevojiten më shumë aktivitete dhe kurrikula lidhur me mjedisin, ndryshimet klimatike dhe ekologjinë.
- ✦ Rekuizitat demonstruese janë të nevojshme për t'i njohur më mirë fëmijët me mbrojtjen e mjedisit që në moshë të re.
- ✦ Të ketë më shumë trajnime, punëtori, materiale, manuale, aktivitete të përbashkëta mes kopshteve të ndryshme. Ideja e vetme, për mendimin tim, është krijimi i punëtorive kërkimore të qëndrueshme dhe eko-qendrave në natyrë, në të cilat fëmijët dhe edukatorët dhe prindërit e tyre do të përfshihen aktivisht.

Punonjësit e kopshteve besojnë se janë të njohur më së miri me temat e ndryshimeve klimatike, mjedisit dhe ndotjes së mjedisit dhe vlerësojnë njohuritë e tyre për temat e mjedisit dhe ndryshimeve klimatike si të mira. Një vlerësim i tillë konfirmon të kuptuarit e tyre për temat e dhëna në përgjigjet e pyetjeve 7 dhe 8 (çfarë janë ndryshimet klimatike dhe mjedisi sipas tyre). Temat më të zakonshme që lidhen me temat me interes në praktikën e tyre janë temat e mbrojtjes së natyrës, si dhe ndotja dhe mbetjet. Vetë temat, mjedisi dhe ndryshimet klimatike, janë pak/të pamjaftueshme të përfaqësuara në kurrikulë, por, sipas shumicës së pedagogëve, janë të përfaqësuara mjaftueshëm në praktikën e tyre. Ky dallim, nëse është empirik, dhe jo vetëm perceptues, tregon ekzistencën e vetiniciativës në përgatitjen e aktiviteteve për këto tema.

Lloji më i zakonshëm i aktiviteteve që organizohen krahas realizimit të mësimit për ndryshimet klimatike dhe mjedisin janë ndërtimi i objekteve prej materiali të ricikluar, veprimet ekologjike (pastrimi, mbjellja), punimi i objekteve të ndryshme, shënimi i ditëve të ekologjisë, natyrës, punëtorive, eksperimenteve - demonstrimeve të dukurive të caktuara.

Burimi më i zakonshëm i këtyre aktiviteteve është vetë mësuesi. Në këtë kontekst, 82% e vetë edukatorëve kanë ideuar aktivitete që janë të ngjashme me ato që janë përmendur

- ✳ mbledhja e letrës së vjetër
- ✳ krijimi i artikujve nga materiali i ricikluar
- ✳ eksperimente - demonstrime të dukurive natyrore si qarkullimi i ujit
- ✳ vizita në një institucion me interes
- ✳ eko-kopshte dhe kënde
- ✳ ngjarje publike
- ✳ shfaqje dhe prezantime
- ✳ video edukative etj.

Në aksione të tilla morën pjesë më shumë prindërit, e më pak përfaqësuesit e vetëqeverisjes lokale apo organizatave joqeveritare.

Shtirja e këtyre nismave të organizuara nga mësuesit nuk mjafton për të rritur ndërgjegjësimin, informimin dhe përfshirjen e fëmijëve për t'u kujdesur në mënyrë aktive për mjedisin. Aktivitete shtesë që do të ndërmerren për të arritur këtë qëllim, aktivitete të propozuara nga të gjithë edukatorët, dhe jo vetëm ata që mendojnë se aktivitetet e deritanishme janë të pamjaftueshme, përfshijnë: trajnime, seminare në mënyrë që edukatorët të ndajnë përvojën dhe njohuritë e fituara me kolegët, pjesëmarrjen aktive të prindërve. Më shumë aktivitete jashtë kopshteve, ambiente (materiale) që do t'u mundësojnë fëmijëve të eksperimentojnë, vëzhgojnë dhe mësojnë në atë mënyrë, ngjarje për ndërgjegjësimin e publikut, përfshirje e përgjithshme e të gjithëve, eko-kënde dhe pajisje eksperimentale dhe peizazhi funksional i oborreve për t'u mundësuar fëmijëve të eksplorojnë dhe të mësojnë në një kontekst të botës reale.

Sipas edukatoreve të kopshteve, kopshtet nuk kanë burime adekuate për të ofruar edukim mbi ndryshimet klimatike dhe mjedisin. dhe burimi më i zakonshëm i këtyre aktiviteteve janë faqet e internetit që edukatorët e gjejnë veten, ose platforma si YouTube, Pinterest ku pedagogët gjejnë vetë materialet/aktivitetet. Disa nga faqet e internetit që mësuesit cituan si burim materialesh janë Dad's Lab, www.fao.org, Globe, ndërsa disa nga materialet e shtypura që kanë përdorur përfshijnë libra me figura të realizuara nga OXO dhe libra me figura të botuara nga Prosvetno delo. Edhe pse në një masë të madhe këto burime janë materiale që i gjejnë vetë edukatorët, ato mendojnë se këto burime aktiviteteve janë të pamjaftueshme, gjë që tregon nevojën për ndihmë. Në veçanti, burimet dhe aktivitetet që edukatorët i konsiderojnë të nevojshme për mësimdhënie cilësore mbi ndryshimet klimatike dhe mjedisin janë: ngritja e një qendre kërkimore natyrore (argëtimi eksperimentale) e pajisur me mjete për kërkime dhe eksperimente; një kënd kërkimor krijues ku fëmijët do të eksplorojnë dhe mësojnë vetë, i pajisur me burime të ndryshme; materiale për realizimin e aktiviteteve, manuale, postera, libra me figura, video edukative, trajnime të kuadrit mësimor, orë të rregullta dhe aktivitete lidhur me fushën e caktuar.

Komentet dhe rekomandimet përfundimtare dominohen nga pikëpamja që duhet të organizohen trajnime për edukatorët për të kryer eko-mësimdhënie, për të përgatitur manuale dhe për të krijuar kapacitete logjistike (hapësirë e krijuar posaçërisht për eko-mësimdhënie).

Analiza e kurrikulës për mësimin dhe zhvillimin e hershëm tregoi një përfaqësim të pjesshëm të temave të ndryshimeve klimatike dhe mjedisit. Pra, tema e mjedisit është më e përfaqësuar përmes një sërë aktiviteteve si realizimi i objekteve të ndryshme, shëtitjet në natyrë, eksperimentet etj. të cilat ndikojnë në krijimin e një ideje dhe ndërgjegjësimi për rëndësinë e mjedisit tek fëmijët. Tema e ndryshimeve klimatike në program pothuajse mungon.

Analiza e praktikës mësimore e marrë nëpërmjet analizës së faqeve zyrtare të disa kopshteve tregon se tema më e zakonshme në kuadër të aktiviteteve të realizuara është kujdesi për mjedisin, ndërsa tema e ndryshimeve klimatike mungon në praktikë. Llojet më të zakonshme të aktiviteteve që organizohen në kopshte për sensibilizimin e fëmijëve janë shfaqjet, realizimi i vizatimeve dhe objekteve për një temë të caktuar (kuptimi i ujit, Dita e Ekologjisë, etj.), mbjellja, pastrimi i oborreve dhe pas vizitës në institucionet me interes.

Aktivitete të tilla, siç treguan edhe rezultatet e pyetësorit, janë rezultat i iniciativës individuale të mësuesve, sepse programet mësimore për kopshtet dhe burimet ekzistuese mësimore nuk janë të mjaftueshme për të ofruar mësimdhënie cilësore në fushën e mjedisit dhe ndryshimeve klimatike.

Rezultatet e pyetësorit në këtë kontekst treguan përfaqësim të pamjaftueshëm të çështjeve mjedisore dhe ndryshimeve klimatike në praktikën mësimore, një mangësi që edukatorët e plotësojnë me iniciativën e tyre me ndihmën e burimeve të internetit si burimi kryesor i aktiviteteve për prodhimin e artikujve nga materiali i ricikluar, aksione ekologjike (pastrim, mbjellje), realizim i objekteve të ndryshme, shënimi i ditëve të ekologjisë, natyrës, punëtorive, eksperimenteve - demonstrimeve të dukurive të caktuara, vizita në një institucion me interes, eko-kopshte dhe kënde, ngjarje publike, shfaqje dhe prezantime, video edukative etj.

Megjithatë, këto aktivitete dhe shtrirja e tyre, sipas edukatoreve, nuk mjaftojnë për të sensibilizuar, informuar dhe përfshirë fëmijët që të kujdesen në mënyrë aktive për mjedisin. Për të arritur këtë,

pedagogët besojnë se mbi të gjitha është e nevojshme organizimi i trajnimeve dhe seminareve që do t'u mundësojnë atyre të marrin njohuritë e duhura, por shumë më tepër kompetenca për transferimin e njohurive dhe aftësive të gjelbra te fëmijët, për të organizuar më shumë aktivitete jashtë kopshteve, për të krijuar ambiente si qendra argëtuese dhe kërkimore eksperimentale ku fëmijët mund të eksperimentojnë, të vëzhgojnë dhe të mësojnë në atë mënyrë, të përgatisë manuale me aktivitete, të sigurojnë materiale për realizimin e aktiviteteve.

LITERATURA E PËRDORUR

Ministria e Punës dhe Politikës Sociale, (2014). Programi i mësimit dhe zhvillimit të hershëm.
Gjendet në: [Programi i mësimit dhe zhvillimit të hershëm](#)

Ministria e Punës dhe Politikës Sociale (2015). Udhëzime për përdorimin e aktiviteteve nga programi për mësim dhe zhvillim të hershëm për përvetësimin e shprehive të shëndetshme të jetesës dhe sjelljes së sigurt te fëmijët parashkollorë në institucionet e kujdesit dhe edukimit të fëmijëve.

Gjendet në: [Udhëzime për përdorimin e aktiviteteve nga programi për mësim dhe zhvillim të hershëm për përvetësimin e shprehive të shëndetshme të jetesës dhe sjelljes së sigurt te fëmijët parashkollorë në institucionet e kujdesit dhe edukimit të fëmijëve.](#)

Ministria e Punës dhe Politikës Sociale (2015). Udhëzime për zbatimin e programit për mësim dhe zhvillim të hershëm dhe arritjen e standardeve për mësim dhe zhvillim të hershëm përmes përfshirjes së lojërave tradicionale në institucione.

Gjendet në: [Udhëzime për zbatimin e programit për mësim dhe zhvillim të hershëm dhe arritjen e standardeve për mësim dhe zhvillim të hershëm përmes përfshirjes së lojërave tradicionale në institucione.](#)

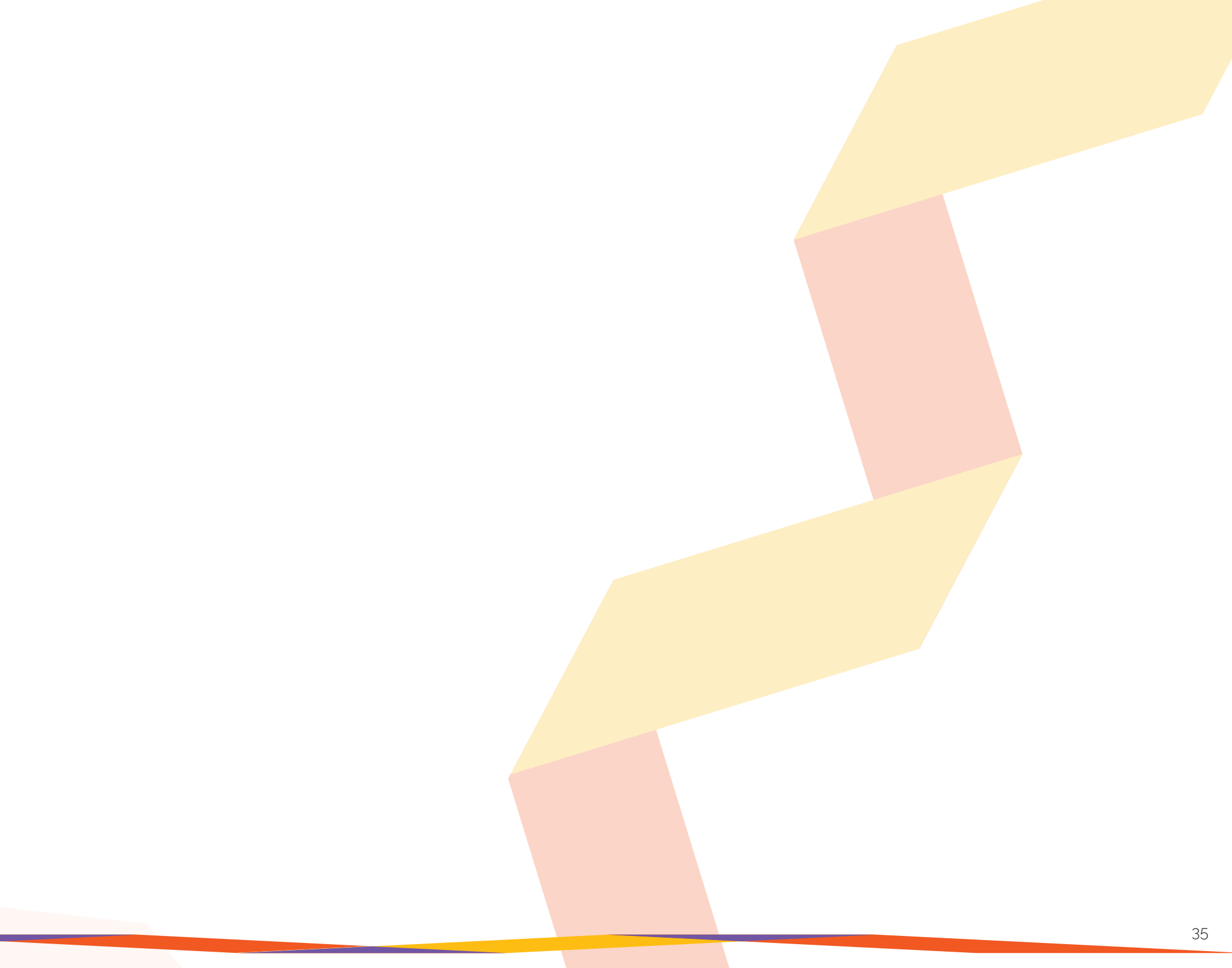
Polenakoviç, R. 2021. Analiza e Përfshirjes së Ndryshimeve Klimatike në Arsim. UNDP.

Gjendet në: [Analiza e Përfshirjes së Ndryshimeve Klimatike në Arsim. UNDP.](#)

Jovanovska M. 2020 Përfaqësimi i arsimit për ndryshimet klimatike në arsimin fillor në Republikën e Maqedonisë së Veriut. Shoqata për Zhvillim të Qëndrueshëm dhe Mbrojtjen e Mjedisit, Go green, Shkup, financuar nga Fondacioni Hejnrík Bol, Sarajevë, në kuadër të projektit “Edukimi i të rinjve mbi ndryshimet klimatike dhe ajrin cilësor”.

Gjendet në: [Përfaqësimi i arsimit për ndryshimet klimatike në arsimin fillor në Republikën e Maqedonisë së Veriut.](#)

Jovanovski, A 2019 Ekonomia e gjelbër dhe vendet e gjelbra të punës në Republikën e Maqedonisë së Veriut. [Punim i pabotuar i magjistraturës. Instituti i ekonomisë së biznesit.](#)

PËRFAQËSIMI I TEMAVE MBI NDRYSHIMET KLIMATIKE DHE MJEDISIN
JETËSOR NË PROGRAMET ARSIMORE DHE PRAKTIKËN MËSIMORE NË
ARSIMIN PARASHKOLLOR